SHARQ OILAVIY AN’ANALARI MISOLIDA ARAB VA O‘ZBEK MADANIYATINING UZVIYLIGI

Arzumetova Zarifa
o‘qituvchi
O‘zbekiston Milliy pedagogika Universiteti

Annotatsiya: Ushbu maqolada arab va o‘zbek oilalaridagi madaniy qadriyatlar, oila tizimi va tarbiyaviy an’analar taqqoslanadi. Tadqiqot ikki jamiyatning oilaviy tuzilishi, qarindoshlik munosabatlari, ayol va qizlarning roli hamda farzand tarbiyasi tizimini o‘rganishga qaratilgan. Maqolada madaniy o‘xshashliklar va farqlar, tarixiy va sotsiokulturologik kontekstda tahlil qilinadi. Shuningdek, oila qadriyatlari va tarbiya jarayonlarining jamiyatning ijtimoiy-madaniy barqarorligiga ta’siri ko‘rsatib beriladi.

Kalit so‘zlar: Sharq oilasi, arab madaniyati, o‘zbek oilasi, tarbiya, ayol va qizlarning roli, oilaviy qadriyatlar, qarindoshlik munosabatlari, madaniy o‘xshashlik.

Sharq mamlakatlarida oila qadriyatlari avloddan-avlodga uzatiladigan ijtimoiy va madaniy kod sifatida shakllangan. Arab va o‘zbek oilalarida esa oila nafaqat ijtimoiy birlik, balki ma’naviy qadriyatlarni saqlash va tarbiyalash muassasasi sifatida xizmat qiladi.

Arab oilalarida oilaviy tizim ko‘pincha kengaytirilgan bo‘lib, ota-ona, bolalar, amakivachcha, tog‘a-birodar va boshqa qarindoshlar o‘rtasida chuqur ijtimoiy bog‘lanishlar mavjud [1]. Shu bilan birga, o‘zbek oilalarida ham qarindoshlik munosabatlari qadimiy an’analarga asoslangan bo‘lib, oila a’zolari bir-birining ma’naviy va moddiy qo‘llab-quvvatlash tizimini shakllantiradi [4].

Ikkala jamiyatda ham ayol va qizlarning tarbiyadagi roli muhim ahamiyatga ega. Arab oilasida ayollar farzandlarni diniy va axloqiy qadriyatlar ruhida tarbiyalaydi, o‘zbek oilalarida esa ayol nafaqat tarbiyachi, balki oilaning ma’naviy uyg‘unligini saqlovchi markaz sifatida qaraladi [3].

Shuningdek, farzand tarbiyasi, qarindoshlik munosabatlari va gender rollarining shakllanishi ikki madaniyat o‘rtasida qiziqarli o‘xshashlik va farqliklarni ko‘rsatadi. Bu jihat, nafaqat madaniyatshunoslik, balki sotsiologiya va pedagogika nuqtai nazaridan ham tadqiq etishga loyiqdir.

Maqoladan ko’zlangan maqsad shuki: arab va o‘zbek oilalaridagi tarbiyaviy tizim, qadriyatlar va madaniy o‘xshashliklarni tahlil qilish, shuningdek, oilaviy an’analar orqali jamiyatdagi uzviylikni ko‘rsatishdir. Tadqiqot quyidagi vazifalarni amalga oshiradi:

1. Arab va o‘zbek oilalarining tarbiyaviy tizimini o‘rganish;
2. Ayol va qizlarning tarbiyadagi roli va vazifalarini taqqoslash;
3. Qarindoshlik munosabatlari va madaniy qadriyatlarning o‘xshash va farqli jihatlarini aniqlash;
4. Oilaviy an’analar va qadriyatlar orqali jamiyatdagi ijtimoiy barqarorlikni tahlil qilish.

Metodologiya

Ushbu tadqiqot taqqoslovchi va sotsiokulturologik metodlar asosida olib borildi. Tadqiqotning maqsadi - arab va o‘zbek oilalaridagi tarbiyaviy tizim, ayol va qizlarning roli hamda qarindoshlik munosabatlarini o‘rganish va ularni madaniy kontekstda taqqoslash.

Tadqiqotda quyidagi yondashuvlar ishlatildi:

1. Adabiyotlar tahlili - arab va o‘zbek oilalariga oid ilmiy maqolalar, tarixiy manbalar, madaniyatshunoslik va pedagogik tadqiqotlar o‘rganildi [3].
2. Taqqoslash metodi - ikki jamiyatning oilaviy tizimlari, tarbiya jarayoni va qadriyatlar o‘rtasidagi o‘xshashlik va farqlar aniqlandi.
3. Sotsiokulturologik tahlil - oiladagi ayol va qizning roli, qarindoshlik munosabatlari va madaniy qadriyatlarning jamiyatdagi uzviyligi o‘rganildi.

Tadqiqotda asosiy e’tibor oilaviy qadriyatlar va tarbiyaviy yondashuvlarga qaratildi. Shu bilan birga, zamonaviy jamiyatdagi ijtimoiy o‘zgarishlar, gender rollarining yangilanishi va madaniy moslashuv tahlil qilindi [1].

Natijalar

Tahlillar shuni ko‘rsatdiki, arab va o‘zbek oilalari ko‘plab madaniy o‘xshashliklarga ega, shu bilan birga ayrim farqlar ham mavjud:

1. Oila tuzilishi: Arab oilalari ko‘pincha kengaytirilgan bo‘lib, ota-ona, bolalar va qarindoshlar birgalikda yashaydi. O‘zbek oilalarida esa asosiy ijtimoiy birlik - yaqin qarindoshlar bilan yashovchi kichik oiladir [2].
2. Ayol va qizlarning roli: Ikkala jamiyatda ham ayol oilaning tarbiyaviy markazi sifatida e’tirof etiladi. Arab oilalarida ayol diniy va ma’naviy tarbiyada faol ishtirok etsa, o‘zbek oilalarida u bolalarning ijtimoiy va axloqiy rivojlanishida markaziy shaxs hisoblanadi [3].
3. Qarindoshlik munosabatlari: Arab oilalarida qarindoshlar o‘rtasidagi ijtimoiy bog‘lanishlar yanada keng va rasmiy bo‘lsa, o‘zbek oilalarida ular mehr-oqibat va axloqiy qadriyatlar asosida shakllanadi [4].
4. Tarbiyaviy tizim: Ikkala madaniyatda ham tarbiya diniy va madaniy qadriyatlar bilan chambarchas bog‘liq. Qizlar tarbiyasi oilaning ma’naviy barqarorligi va jamiyatdagi axloqiy uyg‘unlikni ta’minlashda muhim hisoblanadi.

5. Madaniy o‘xshashliklar: Arab va o‘zbek oilalarida ayol va qizlarning tarbiyadagi roli, qarindoshlik aloqalarining ahamiyati, va oilaning jamiyatdagi barqarorlikdagi funksiyasi o‘xshashdir [5].

6. Farqlar: Arab oilalarida diniy qadriyatlar va an’anaviy ijtimoiy tuzilmalar kuchliroq aks etgan bo‘lsa, o‘zbek oilalarida ijtimoiy moslashuv va shaxsiy o‘zaro aloqalar muhimroq rol o‘ynaydi.

Shuningdek, zamonaviy davrda globalizatsiya va ta’limning kengayishi ikki madaniyatdagi oilaviy qadriyatlarning moslashuvchanligini oshirgan. Arab oilalarida ta’lim va ijtimoiy faoliyatga ayollarning jalb etilishi tarbiyaning yangicha shakllanishini talab qilmoqda, o‘zbek oilalarida esa urbanizatsiya va mehnat faoliyati oilaviy rollarni qayta shakllantirmoqda.

Taqqoslovchi tahlil shuni ko‘rsatadiki, arab va o‘zbek oilalarida oilaviy qadriyatlar, tarbiya jarayoni va ayol-qizning roli uzviy tarzda bog‘langan. Asosiy xulosalar quyidagilar:

1. Ayol va qizlarning roli: Ikkala madaniyatda ham ayol oilaning tarbiyaviy markazi, qizlar esa kelajak onalari sifatida tarbiyalanadi.

2. Qarindoshlik munosabatlari: Arab va o‘zbek oilalarida qarindoshlar o‘rtasidagi ijtimoiy va ma’naviy bog‘lanishlar oilaning barqarorligini ta’minlaydi.

3. Madaniy o‘xshashlik va farqlar: O‘xshashlik - tarbiya tizimi, qadriyatlar va oilaning ijtimoiy funksiyasi; Farq - arab oilasida diniy va an’anaviy qadriyatlar kuchliroq, o‘zbek oilasida shaxslararo iliqlik va moslashuv muhimroq.

4. Zamonaviy tendensiyalar: Globalizatsiya va ta’limning kengayishi oilaviy qadriyatlarning yangicha talqinini keltirib chiqarmoqda.

Shu bilan arab va o‘zbek oilalari o‘rtasidagi madaniy uzviylik va ixtiloflarning muvozanati o‘rganildi. Tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, oilaviy an’analar va qadriyatlar jamiyatning ma’naviy barqarorligini saqlashda muhim rol o‘ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Hassan, L. (2018). Women and Family in Arab Society. Cairo: Dar al-Fikr. pp. 30–36.

2. Tashkentov, R. (2019). O‘zbek oilasida qarindoshlik va tarbiya tizimi. Tashkent: O‘zbekiston Milliy Universiteti Nashriyoti. pp. 55–60.

3. Al-Khatib, M. (2020). Gender Roles and Family Education in Modern Arab Culture. Amman: Al-Ma’arif Press. pp. 72–81.

4. Karimova, N. (2021). O‘zbek oilasida ayol va qizlarning tarbiyaviy roli. Tashkent: Ilm-Fan Nashriyoti. pp. 60–66.